

Існують реальності, що перебувають поза чи потойбіч нашої дійсності, яка — як єдино відома нам — видається нам єдино суцєю.

Чоловік, дибавши і плентаючи, виходить із неймовірно галасливої пустелі шинку в непевні ранкові сутінки.

За ризиковано розмитою певністю його рухів — смертельно серйозною парафразою клоуна — можна впізнати закоренілого алкоголіка.

Його лице схоже на кратер сателіта, загубленого в космічних просторах.

У його перевтомленому мозку змішалися рев пивнички, філологічні суперечки, гордощі, приниження, кохання, цитати, масні жарти, ненависть, самотність, побожність, чистота, відчай... Він не відає шляху додому.

Отож він плететься до наступного вуличного перехрестя, яке, наче дві матово-лискучі змії, перетинають рейки трамвайної колії.

Тут він трохи тупцює і відтак, задерши голову, мовби незрячий, обмацує своїм костуром канавки рейок, що ведуть його в потрібному напрямку, — так, як рейки ведуть трамвай.

Гострий кінець костура викидає з рейкових канавок зотліле листя і сміття, камінці, бруд і всіляку гніль; його черевики чалапають по калюжах, скособочуються на горбистій бруківці, спотикаються через вибоїни, зашпортовуються в гальці, загібають пилюку. Туман вогкою ватою огортає його обличчя, вітер куйовдить пасма, які з-під краю капелюха спадають йому на чоло; солонувата роса осідає на його губах, збирається лоскітливими краплями в кутиках його рота: губка його щік надто жирна й не може ввібрати краплі в себе. Він бурмоче, часом щось голосно промовляє, заводить якусь пісню, перериває її, сміється, замовкає, знову починає щось бурмотіти. Його очі широко розплющені, погляд спрямований поперед себе, як у незрячих; повіки не змикаються, наче повіки богів.

Так він перетинає місто, з одного кінця в інший.

Місто розташоване десь на забутім богом і людьми Південному Сході Європи та зветься Чорнопіль.

Він нічого не знає про реальність міста.

Він не помічає, як воно прокидається; не сприймає, як із шипінням згасає над ним у блідому небі сяйво дугових ламп і як уздовж вулиці, правобіч і лівобіч від будинків, вистрибує простір, який підносить їх із мороку назустріч світанку. Не бачить, як крізь іще темне громаддя міста проступають олійно-пливкі прямокутники освітлених вікон — тут, там, потойбіч. Він не бачить обтягнутих брезентом екіпажів єврейських візників, які гойдливо виринають із темних бічних вуличок, не відчуває важкого, гарячого запаху свіжоспеченого хліба, не чує ні скрипіння селянських возів, які терплячими колонами ліниво просуваються до ярмарку, ні цокання копит їхніх невеличких змучених коней, яких підганяють сюди з рівнин крізь тужливі вулиці. Він нічого не відає про напади сміху нічних сновид, яких проминає, про глухі окрики жандарма, який тільки недавно на службі, тож іще не знає його, нічого не відає про схожі на тіні постаті, що виринають із чорних печер дворів і плентають вулицями до невідомих цілей; про сірчане небо, яке підноситься ввись над кронами дерев Народного парку, мовби небо Страшного суду. Як і не відає про оглушливе вищання рейок першого трамвая, що, описавши петлю, вирушає зі свого депо на *лінію* і простує йому назустріч: кожен наближається до своєї смерті.

Отож він не чує і плаксиво-тужливих сигналів локомотивів далеких потягів, які покидають місто Чорнопіль, щоби самотньо прямувати в якийсь інший загублений край, назустріч іншій самотній, незнаній, тужливо загубленій реальності — адже кожен загублений у своїй самотності, як люди, так і міста.

- I -

До феноменології міста Чорнополя

Якби ви зажадали від мене, щоб я небагатьма словами — як кількість пальців на руці — пояснив вам, чим відрізняється місто Чорнопіль від інших міст цієї землі, то я мусив би сказати: там нищість не вважалася провиною.

Там були, наприклад, багаті й бідні люди, як і скрізь на світі. Багаті були ні багатшими, ні шляхетнішими, ні жорстокішими чи якимись іншими, ніж деінде. Проте бідні жили в таких злиднях, які вам, щасливому синові соціально-гігієнічних умов, годі й уявити. Там існували жебраки — цілі зграї жебраків, які відзначалися такими барвами своїх набряків і гнійників, що якомусь Маттіасу Грюневальду могли б повикочуватися з орбіт очі, а від наростів і каліцтв бідняків сам Ієронімус Босх міг би з'їхати з глузду. Вони з'являлися, як я вже казав, цілими групами, ба більше: вони повзали, плазували, кривуляли й петляли довкола вас цілими зграями, щоб оточити вас, учепитися за вас, видертися на вас, намагаючись стягнути вас у свою нечистоплотну, вошиву нищість. Складалося враження, немовби ти ступив в одне з їхніх гнізд і розворушив їхній рій. Споглядання за ними було малоприємним. Але воно не спонукало жодну людську душу Чорнополя вчинити щось для них або ж супроти них — одне від іншого тут важко відділити, як заведено казати в таких випадках.

Навпаки. Нам дуже чогось бракувало б, якби в нас забрали це щоденне споглядання. У певному середньовічному сенсі воно належало до

картини світу, у якій Господу — мене аж підмиває сказати: на жаль — відведена роль ласкавого Творця. Отож у наших очах вважалося звичним, коли хтось, хто не міг доволі швидко ретируватися від цих нападів, нещадно наступав на обрубки зарубцьованих кінцівок і скорчених від болю напівзогнутих торсів — у кожному разі частіше, ніж коли б він в ім'я людяності чи навіть людства вдавався до помітних заходів співчутливої турботи. Естетичні мотиви зазвичай посідали в Чорнополі найостанніше місце.

Ви, либонь, вважатимете це цинічним, і я не стану заперечувати. Щоправда, я міг би сказати, що в Чорнополі, як і деінде, були злі люди, але, безперечно, і добрі теж були; і що злі, імовірно, не були злішими та злиденнішими, аніж деінде; натомість серед добрих точно вдавалося віднайти когось, хто був добрим, наче святий — та що це кажу! — мов янгол. Проте я нічого не знаю про янголів у Чорнополі, якщо не брати до уваги пана Перко, якого називали «янголом емігрантів»; та характеристику пана Перко я б волів залишити на пізніше. Жили, щоправда, підлі душі, які не були ні добрими, ні злими, радше нищими — їх було скільки завгодно: цілі зграї та цілі народності. І скласти собі уявлення про їхню ницість вам буде так само важко, як і про богообраність бідних. Гаразд — їх також не цілували благословенно в чоло, не схилялися перед ними в низькому поклоні, позаяк у їхній надмірній ницості можна було смиренно розпізнати знак обраності. О, ні. Їм наступали на дерев'яні кінцівки чи й на ще вразливіші частини тіла, щойно для цього випадала нагода, — проте їм принаймні залишали їхнє обличчя (і так вони, зрозумійте мене правильно, були вільними у своїй ницості). І хоча при цьому вони не відчували до себе особливого піетету, але принаймні їм не потрібно було схилятися ще нижче. Вони були такими, якими були, однак такими вони були без вини.

Звісно, все це суперечить вашому доброму смакові, знаю. Але ще раз: про смак у Чорнополі ніколи не йшлося. А з тих, хто намагався підтримувати такі фікції, у кращому разі дивувалися як з екзотів, цебто з певним іронічним підтекстом, який завжди мають напихваті для всього екзотичного. Від них відмахувалися, тільки знизуючи плечима, як від людей без почуття реальності й безнадійно пропавших, дозволяючи дотепникам жартувати з них, — і сміялися із цих жартів, як кому заманеться. А ті,